

A MÓRA FERENC MÚZEUM ÉVKÖNYVE

Új folyam 5.

Szeged
2018

A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve

Új folyam 5.

Yearbook of the Móra Ferenc Museum – New Series Volume 5

Szerkesztő bizottság:

Bárkányi Ildikó, F. Lajkó Orsolya, Hegedűs Anita, Tóth István, Varga András, Vukov Pálné

Szerkesztők:

Bárkányi Ildikó – F. Lajkó Orsolya

A tanulmányok lektorai:

Balogh Csilla

Barna Gábor

Fodor Ferenc

Horváth Ferenc

Jávor Anna

Kótyuk Erzsébet

Lengyel András

Marjanucz László

Masek Zsófia

Nagy Ádám

Vörös István

Az összefoglalókat angolra fordította:

Kovács Márk

Kovács Nikolett Alexandra

Máté Zsolt

Tóth Anikó

Borítóterv, nyomdai előkészítés:

Donka Gergely

Magyar Milán

Móra Ferenc Múzeum

6720 Szeged, Roosevelttér 1-3.

www.moramuzeum.hu

Felelős kiadó

Fogas Ottó múzeumigazgató

HU ISSN 2064-8480

A kötet megjelenését támogatta

Nemzeti Kulturális Alap

Múzeumi Tudományért Alapítvány, Szeged

Nyomdai kivitelezés:

Generál Nyomda Kft.

6728 Szeged, Kollégiumi út 11/H.

A borítón: Joó Ferenc festő rokonsága körében szatymazi tanyája udvarán, 1873 körül

Tartalomjegyzék

KÖSZÖNTŐK, MEGEMLÉKEZÉSEK

Horváth Ferenc barátom köszöntése abból az alkalomból, hogy ő is belépett a hetvenkedők táborába.	7
Kürti Béla 70 éves.	9
Bárkányi Ildikó köszöntése hatvanadik születésnapján	13
In memoriam Boldizsár Péter (1947 – 2017).	19

RÉGÉSZET

OLGYAY JÁNOS – SZEKENYI TAMÁS Római ólomház kerámia Üllő 5-9. és Ecser 7. lelőhelyeken Roman lead-glazed ceramic on the 5-9th Üllő and 7th Ecser quarries	23
HARASZTI LÁSZLÓ – BEDE ÁDÁM Avar kori sírok Mindszent-Szegvári út, Szőlő-part lelőhelyen Avar-period tombs	45
TÓTH ANIKÓ Csanádpalota – Országhatár (Nr. 61.) lelőhely szarmata állatcsont leletei Sarmatian animal bone remains at the Csanádpalota-Országhatár (M43 Nr. 56) quarry	59
MARCSIK ANTÓNIA – KIJÁNI YVETT Egy 17-18. századi temető csontvázainak antropológiai vizsgálata The anthropologic examination of skeletons found in a 17-18th century graveyard (Brief overview)	79

TÖRTÉNETTUDOMÁNY

MÁTÉ ZSOLT A szegedi Szent György-templom és a Tornóyos Iskola The Saint George church and the Towered School of Szeged.	97
SZOLNOKI ZOLTÁN Csólyospálosi csárdatörténet The story of an inn at Csólyospálos.	113
TASINÉ CSÚCS ILDIKÓ – KOVÁCS NIKOLETT ALEXANDRA – TASI DOMONKOS ATTILA Mit tudunk Ráth Istvánról, Szent-Györgyi Albert tőkés támogatójáról? What do we know about István Ráth, Albert Szent-Györgyi's financial supporter?	119

NÉPRAJZ

GLÄSSERNÉ NAGYILLÉS ANIKÓ

Hagyományos minták és modern kihívások

a családról a szeged-rókus Szívgárda tevékenységének tükrében

Traditional patterns and modern challenges in lite of the activities

of the Heart Guard (Szívgárda) of Szeged-Rókus 127

VUKOV ANIKÓ VERONIKA

Népi gyógyászati adatok a Móra Ferenc Múzeum Néprajzi Adattárában III.

Folk medicine related data int he ethnographic repository of the Móra Ferenc Museum III. . 137

VUKOV ANIKÓ VERONIKA

Népi gyógyászati adatok a Móra Ferenc Múzeum Néprajzi Adattárában IV.

Folk medicine related data int he ethnographic repository of the Móra Ferenc Museum IV. . 145

NUMIZMATIKA

HAJDU BÉLA – UJSZÁSZI RÓBERT

Régi szegedi emlékérmek és jelvények

Old commemorative medallions and insignias from Szeged 151

MŰVÉSZETTÖRTÉNET

NÁTYI RÓBERT

„Kíváncsi vagyok, mikor és hol lesz nekem még oly szép és jó az életem, mint most volt ez az év itten?!”

Buday György római idősza

„I am curious as to when am I going to have such a beautiful and good life as I have had this year?”

The Roman period of György Buday 223

SZABÓ TAMÁS

Joó mester legjelesebb alkotása – Zsótér Andor portréja.

Új adatok tükrében a Joó család és a barokk kori rajzok adományozója

Regarding the most outstanding portrait of master Joó

In light of new data – the Joó family and the art patron Andor Zsótér 235

Terepbejárások, leletmentések és feltárások 2017–2018 310

A Móra Ferenc Múzeum kiállításai 2017-ben. 326

A Móra Ferenc Múzeum munkatársainak bibliográfiája 2017 331

Mit tudunk Ráth Istvánról, Szent-Györgyi Albert tőkés támogatójáról?

Tasiné Csúcs Ildikó–Kovács Nikolett Alexandra–Tasi Domonkos Attila

Ráth (korábban Róth) Istvánról nagyon keveset tudunk. Szent-Györgyi Albert önéletrajzírója R. W. Moss szerint is sok rejtély övezi az alakját. Munkánkban a romániai eredetű fogorvos együttműködését szeretnénk felvázolni a Nobel-díjas tudóssal. Még most sem eléggé közismert, hogy Szent-Györgyinek volt egy vállalkozó barátja, akivel 1945 óta együttműködött, aki finanszírozta kutatásait és, aki a Szent-Györgyi Albert alapította Magyar Természettudományi Akadémia anyagi támogatója is volt

Szent-Györgyi emigrációjának okait illetően korábban két elképzelés volt a szakirodalomban. Egyesek szerint íróbarátjának, Zilahy Lajosnak a bebörtönzése volt az emigráció kiváltó oka, míg a másik nézet szerint Ráth István kommunisták általi elrablása és megkínzása volt a végső lökés hazája elhagyására. Korábbi munkáinkban bebizonyítottuk, hogy ez utóbbi vélekedés a helyes és annak az okát is feltártuk, hogy mi miatt terjedt el Zilahy Lajos bebörtönzésének legendája. Jelen munkánkban ezt a témát tovább folytatva korabeli sajtódokumentumokkal támasztjuk alá Ráth elrablásának körülményeit. A kisgazda Kis Újság hasábjairól göngyöltjük fel az eseményeket, visszaemlékezésekből pedig Szent-Györgyi sikeres küzdelmeit barátja kiszabadítása érdekében. Munkánkkal hiteles példát szeretnénk mutatni arra, hogyan működött a kommunista megsemmisítő gépezet már 1947 tavaszán még a Nobel-díjas és a szovjetek által erősen respektált tudós barátja esetében is.

De tulajdonképpen ki is ez a rejtélyes ember, aki az orosz megszállás idején, a legnagyobb nemzeti nélkülözések közepette, mint tehetős vállalkozó tűnik fel Szent-Györgyi oldalán? A tudós biográfusa, R. W. Moss így ír róla művében:

„Ráth hirtelen bukkant fel 1945-ben, és felajánlotta, hogy az új Biokémiai Intézetet anyagilag támogatja.” „Egy ilyen ajánlatot nehéz lett volna visszautasítani. Ráth nagyon gazdag ember volt, akinek szénbányákban, vegyszergyárakban – és ami az ügy szempontjából lényeges – gyógyszergyárakban is voltak érdekeltségei. A kommunisták „gyanús alaknak” tartották... Albert szemében csak egy „nagyon különös fickó”, egy gyáros maradt, akinek nagy befolyása és sok pénze van.” (Moss 2003, 179)

Az is ismeretes a szakirodalomból, hogy az 1945. szeptember 6-án a Szent-Györgyi elnöklétével megalakuló Magyar Természettudományi Akadémia gazdasági igazgatója Ráth István volt (CAVALLIER 1945, 117–123). Az akadémia sokáig párhuzamos intézmény volt a Magyar Tudományos Akadémiával, létrehozásának célja az volt, hogy hazánkban is – a nemzetközi tendenciákat követve – megfelelő képviselőket kapjanak a természettudományok. A két akadémia később fuzionált úgy, hogy a Magyar Természettudományi Akadémia része lett az MTA-nak, azzal a feltétellel, hogy az új akadémiában mindig meg kell, hogy egyezzen a természettudományok és a szellemtudományok (humán tudományok) képviselőinek taglétszáma (TASINÉ 2014, 217–232). Tehát már itt Szent-Györgyi környezetében látjuk a vállalkozót.

Sőt, nagyon eredményesen és hasznosan tevékenykedhetett hazánkban, mert négy hónappal később minisztertanácsi jegyzőkönyvből tudjuk, hogy a Minisztertanács az 1945. december 5-i ülésén hozzájárult ahhoz, hogy Ráthot a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen leendő tiszteletbeli doktorrá avassák (G. VASS 2005, 222). Az előterjesztő Keresztury Dezső vallás- és közoktatásügyi miniszter volt, aki ismertette Ráth István életrajzát is, ami így hangzott:

„...dr. Ráth István 1903-ban Hódmezővásárhelyen született. Középiskoláit a kolozsvári református kollégiumban végezte. 1921-ben, Berlinben a Fogorvosi Főiskolán fogász doktori képesítést nyert. 1925 és 1933 között Romániában, az olajiparban dolgozott és részt vett az olajkutatásban. 1941-ben Budapestre költözött és modern berendezésű szájsebészeti magánklinikát létesített. Közben külföldi cégek és a Hungária Vegyi- és Kohóművek megkeresésére német vegyipari termékeket helyettesítő készítményeket gyártó üzemet szervezett. A háború után hozzálátott a magyar vegyipar újjászervezéséhez, új telepek építéséhez. „... áprilistól a mai napig sikerült elérnie – folytatódik az előterjesztés –, hogy az ország egész vitaminszükségletét el tudják látni. Ezen kívül sorozatos új gyógyszerek gyártását kezdte el, magyar tudósok eljárásai alapján. Külföldi érdeklőségei, összeköttetései, valamint tervező és szervező munkája révén sikerült a gyártásokat annyira fokozni, hogy a hazai szükségleteket felülmúló mennyiségben A., B., C., D. és különféle kombinált vitaminkészítményekből jóvátételi számlára már külföldre is szállít. Az általa vezetett vállalat a közelmúltban elkezdte a fontos állatgyógyászati készítmények gyártását is. Elsősorban az eddig ismeretlen baromfi pestisvakcinát magyar tudósok eljárása alapján.”” (G. VASS 2005, 222–223)

A gyógyszerész szakirodalomból tudjuk, hogy a nevéhez köthető gyógyszer cég, 1945 szeptemberében Servita Labor névvel kezdte el a működését. Pecsétjén ez szerepelt: Servita Labor Dr. Gőzsy és Társai Budapest IV. ker. Kristóf tér 4, de októberben már részvénytársasággá alakult (NAGYLAKI 2012). Servita Gyógyszergyár és Vegyipari Rt. (központ: Budapest Somogyi Béla u. 1.) néven szerepel (DOBSON 2013). A cég részvényesei és alapítói a következők voltak: Szent-Györgyi Albert Nobel-díjas biokémikus (1937), orvos, Gőzsy Béla gyógyszerész, később a kanadai Montreal Egyetem biokémia professzora, Deutsch Sándor nagyvállalkozó a Hungária Vegyi és Kohóművek vezérigazgatója, Ráth István vállalkozó, Zemlén Géza, később Kossuth-díjas iskolateremtő szerves kémikus, Seidl Ottó, Schermann Vilmos és Welczér Dezső. A vállalat vezérigazgatója Ráth István volt, tudományos igazgatója Szent-Györgyi Albert. Ahogy

az életrajz is fogalmaz Ráth munkája során magyar tudósokkal működött együtt. Egyik új termékük az Azulenol kenőcs volt, amelynek kifejlesztésével a Szegedi Egyetemen Jancsó Miklós professzor foglalkozott, s amit Magyarországon először 1947 áprilisában a Servita Rt. törzskönyvezett. De ez a cég volt az, amelyik Magyarországon először hozott forgalomba penicillint, 1945. szeptember 28-tól törzskönyvezve, az Egyesült Államokból importálva. A készítmény neve Penicillin „Hayden” volt, 100000 oxfordi egységben (DOBSON 2013).

Óriási jelentősége volt az antibiotikumnak a háború utáni fertőzések kezelésében és a legyengült egészségi állapotú emberek gyógyításában. Ennek a kezdeményezője is Szent-Györgyi Albert volt, hiszen a Magyar Természettudományos Akadémiának már az alakuló ülésén „Ivanovics és Csűrös vezetésével megalakult a magyar penicillin bizottság” (CAVALLIER 1945, 123). Ivanovics György baktériológus, illetve mikrobiológus volt, aki ebben az időben a Szegedi Orvostudományi Egyetem Mikrobiológiai Intézetében nyilvános rendes tanárként oktatott, kutatott, és Csűrös Zoltán pedig vegyészmérnök, szerves kémikus, aki akkoriban a Műegyetem rektora volt. A Pázmány Péter Tudományegyetem Orvostudományi Kari tanártestületének jegyzőkönyveiből azt is tudjuk, hogy a penicillin hazai előállítására érdekében Szent-Györgyi kérvényezte a fenti két kutató külföldre utaztatását illetve útlevelét. A testület támogatta a javaslatot, de azzal a feltétellel, hogy gyártástechnikai szakembert is küldjenek ki a tudósokkal (MOZSONYI 1945).

Szent-Györgyi kutatásainak támogatása azonban nem sokáig tartott. A tudós először azt érezkelhette, hogy konkrétan kevesebb anyagi támogatást kap kutatásaira. A minisztertanácsi jegyzőkönyvek azt mutatják, hogy 1945 végén, 1946 elején még Szent-Györgyi minden kutatási finanszírozási kérelme teljesítésre került (G. VASS 2005, 171–172, 373, 545). Az 1946. januári támogatáshoz már a következő mellékletet tették (G. VASS 2005, 545): „A Szent-Györgyi által vezetett intézmények ezt megelőzőleg majd később is több alkalommal kaptak a minisztertanácstól támogatást.” A későbbiekben már jelentősen lecsökkenhették a támogatást, erre reagálva

Szent-Györgyi éles hangú levelet intézett Nagy Ferenc miniszterelnökhöz. Az 1946. október 18-án kelt levélben a professzor jelezte, hogy az intézet részére korábban kért támogatást nem kapta meg, emelés helyett csökkentették a dotációját. A kiutalt összeg az intézet költségvetésének egy harmad részére volt elég, egy harmadot más forrásból szerez be, a maradékot pedig saját vagyonából fedezi. Kérte, hogy bocsássák rendelkezésére a szükséges összeget, ellenkező esetben bezárja az intézetet és elfogadja egyik külföldi meghívását (NAGYLAKEI 2012). A Minisztertanács 1946. október 30-án, erre reagálva, évi 150000 forint hitelt engedélyezett a tudós intézete részére (SZÜCS 2003, 1605), de a következő megjegyzéssel: „Szét lett küldve a társmínisztereknek. Eldöntendő vajon egy hónapra vagy havonta rendszeresen kapja, és a kultuszárca terhére kell folyósítani, de erre póthitelt kell adni.”

Ezzel közel azonos időben Szent-Györgyi és Ráth közös útlevelekérelmet adtak be az Egyesült Államokba történő utazás céljából, ami fontos magyar érdeket szolgált, és amit a Minisztertanács jóváhagyott. 1946 novemberében súlyos sajtótámadás érte a Servita Rt.-t. A Szabad Nép november 3-i, 249-es számában cikk jelent meg ismeretlen szerző tollából „Több millió forintot keresett egy gyár a penicillin” címmel. Szent-Györgyi és Ráth felháborodásukat a Bán Antal iparügyi miniszterhez írt közös levelükben fejtették ki.

„A cikk rosszhiszeműségét mi sem bizonyítja jobban, minthogy több millió forintos keresetről beszél akkor, amikor a penicillin behozatala óta máig összesen 267000 forintot forgalmazott a Servita Rt. penicillin eladással. Köztudomású, hogy a Servita Rt. igen nagy mennyiségű penicillint oszt szét állandóan olyan fizetni nem tudó betegek között, aki a hivatalos ingyen gyógyszer megszerzésének bürokratikus útját nem tudják megjárni.” – írták. Szent-Györgyi külön levélben tiltakozott, és sajtó-helyreigazítást kért Molnár Erik népjóléti minisztertől is. Hangsúlyozta, hogy a „Servita Gyógyszergyár és Vegyipari Rt.-nél került először szabad forgalomba penicillin az egész világon” és nekik köszönhető a gyógyszerellátás javulása hazánkban (NAGYLAKEI 2012). A kutatás eddig sajtó-helyreigazításról nem tud, de

a történetírás számon tartja a politikai légkör kiéleződését, a következő évben Nagy Ferenc miniszterelnök kommunisták általi lemondását és a hazai „reakciós”, tőkés körök elleni felfokozott kommunista propagandát. Ennek esett áldozatul Ráth István is, akinek „rejtélyes eltűnése” kitűnően mutatja be a megsemmisítő kommunista gépezet működését.

A felgyorsult eseményeket a Kis Újság hasábjain (a Független Kisgazda-, Földmunkás és Polgári Párt lapja) követhetjük nyomon a legjobban. A lap 1947. június 28-i, szombati számában a második oldalon a következő kis hír áll: „Ellopták a Servita gyógyszergyár autóját a sofőrrel együtt.” Majd leírja, hogy előző nap feljelentést tett a cég, hogy a Pannónia u. 8. sz. ház előtt a Wabag svájci gyógyszerbehozatali cég gépkocsiját sofőrrel együtt ellopták. A gépkocsi egy nyolchengeres, öt személyes, feketére lakkozott Cadillac volt. A sofőr, Schmidthoffer János a Servita legmegbízhatóbb alkalmazottja volt és valószínűleg „egy veszedelmes gengszterbanda bűntényéről van szó”. A következő 1947. június 29-i, vasárnapi számában már a címlapon szerepel a bővített hír: „Rejtélyes módon eltűnt Ráth István, a Műegyetem díszdoktora”, majd a harmadik oldalon a következő címmel részletezi az eseményeket: „Rejtélyes körülmények között eltűnt Dr. Ráth István, a Servita Rt. vezérigazgatója”. A cég egyik igazgatója nyilatkozott: „Az egyébként Svájcban kölcsönkapott Cadillac gépkocsi mellett nemcsak a sofőr, hanem az Rt. vezérigazgatója is eltűnt.” „Lehetséges, hogy nem rablás, hanem szökés történt?” – villantja fel a lehetőséget az újságíró, majd bemutatja az igazgatót és a céget. Ráth a háború után jött Magyarországra és Budapesten egy nagy nemzetközi szállítócéget alapított. A háború után a Hungária Műtrágyagyár és a belga Solvay csoport közreműködésével létesítette a Servita Gyógyszervegyészeti Rt.-t, amely az első penicillint hozta be az országba és később új gyártelepén penicillingyártásra is beakart rendezkedni. Május végén, június elején hosszabb üzleti tárgyalásokat folytatott külföldön: Brüsszelben, Londonban. Majd a következő részben újabb, rejtélyes gépkocsilopásról számolt be az újságíró szintén sofőrrel együtt tűnt el egy másik gyár gépkocsija. A főkapitányság erélyes nyomozást indított az ügyben.

Szent-Györgyi visszaemlékezéseiből tudjuk, önéletrajzírója is kiemeli, hogy Szent-Györgyi 1947 júniusában Svájcba utazott síelni (TASINÉ–TASI–KOVÁCS 2017, 28, 103). Ott érte a hír, hogy barátja, Ráth István eltűnt. Erről nagyon pontosan számol be unokaöccse, Szent-Györgyi András is:

„1947-ben Albert egészségügyi okokból Svájcba utazott. Felesége, Márta Pesten maradt. Sejtették, hogy Ráthot a titkosrendőrség le fogja közben tartóztatni. Megállapodtak, egy üzenetben, amivel Márta Albertet táviratban értesíti Ráth letartóztatásáról. Amint Szent-Györgyi megkapta a hírt táviratozott Molotovnak, hogyha Ráthot nem engedik ki az országból, akkor nemzetközi sajtókonferenciát fog tartani, amin elmondja, hogy mi történik Magyarországon. Molotov magyarázatot kért Rákositól. Ez elég volt ahhoz, hogy Ráth Istvánt kiengedjék. Márta ekkor Zürichbe kísérte, ahol Albert várta őket. Ott Ráth beszámolt a kínzásról és, hogy mi történik az Andrássy út 60-ban. Ezek után Szent-Györgyi úgy döntött, hogy nem tér vissza Magyarországra. Ezt azonban nem jelentette ki nyilvánosan, mert fiatal munkatársait ki akarta hozni Woods Hole-ba.” (DARVAS 2003, 25–29)

Szent-Györgyit 1947-ben választotta tagjai közé a Szovjet Tudományos Akadémia. Ahogy a fentiekből is kiderül, ő maga is így nyilatkozott életrajzírójának (MOSS 2003, 180), hogy a szovjetekkel való jó kapcsolatát használta fel barátja kiszabadítása érdekében. A Kis Újság így értesít a „csodálatos fordulatról” öles betűkkel az 1947. július 3-i, csütörtöki számának címlapján: „Váratlanul megkerült Ráth István a Servita vezérigazgatója. A Kis Újság munkatársának elmondja „eltűnésének” érdekes történetét.” Ráth – a tudósítás szerint – néhány nappal korábban egyik munkatársát kereste fel Szeged környékén, akivel egy gyermekasztma elleni szer előállításán dolgoznak. Hirtelen elhatározásból ment el, családját nem értesítette. Talán kicsit hosszabbra nyúlt Szeged melletti tartózkodása, ráadásul olyan helyen volt, ahol újság, telefon sem volt, azok tartalmáról csak megérkezése után értesült. Utasította ügyvédjét, hogy a róla megjelent cikkeket cáfolja meg. A cikkíró többször kiemeli, hogy Ráth Szent-Györgyi professzor

közeli munkatársa és hogy milyen érdemei vannak a hazai penicillinellátásban. Végül Ráth doktor mosolyogva megígérte, hogy nem fog többet eltűnni.

Bay Zoltán írja visszaemlékezéseiben, hogy Szent-Györgyi Svájcban látta meg Ráth kínzások okozta sebeit és azt mondta, hogy „ezek közé az „elvetemült csirkefogók” közé ő nem megy haza és addig nem teszi be a lábát Magyarországra, ameddig ez a bűnös rendszer uralmon van.” (BAY 1990, 200)

A tudós és vállalkozó tehát együtt emigrált az Egyesült Államokba. Moss-tól tudjuk, hogy még ott is rászorult egy ideig Szent-Györgyi Ráth támogatására, mert a Nobel-díjának összegét zárolták az angol bankok, mivel Szent-Györgyi hontalanként lépett be az Egyesült Államokba. Állampolgárságért azonban csak később tudott folyamodni, ezért ideiglenesen nem férhetett hozzá banki számláihoz. Ráthnak szerte a világon voltak pénzügyi kapcsolatai, 100000 dollárt ajánlott fel Szent-Györgyinek még ahhoz is, hogy a tudós tanítványait kivihesse Amerikába. Együtt hoztak létre kutatási céllal egy nonprofit alapítványt. Ráth végig Szent-Györgyi pénzügyeit intézte, ezalatt a tudós a kutatásaival foglalkozhatott. Ráth 1962-ben hirtelen hunyt el, maradt némi pénzügyi bonyodalom halála után, mert a vállalkozó kihasználva az akkori joghézagot, nem fizetett be minden adót a tudományos alkalmazottak után. Mikor ez kiderült, mert az amerikai jogszabályozás rendezte a helyzetet, Szent-Györgyi szó nélkül fedezte a tartozást (Moss 2003, 215).

Így fonódott össze egy világhírű tudós és egy sikeres vállalkozó élete a történelem viharai közepette hazánkban és külföldön.

IRODALOM

- BAY 1990 Bay Zoltán: *Az élet erősebb. Csokonai* Kiadó, Püski Kiadó, Debrecen - Budapest
- CAVALLIER 1945 dec. Cavallier József: *A Magyar Természettudományi Akadémia*. In: *Irodalom-Tudomány* 1., 1.
- DARVAS 2003 Darvas Béla: *Kurzusamnézia nélkül: Szent-Györgyi Andrásról Szent-Györgyi Albertről*. In: *e-Világ*, 2., 11., 25–29. <http://www.pointernet.pds.hu/ujzagok/evilag/2003-ev/11/20070307222810685000000598.html> (letöltés dátuma: 2018. 04. 28.)
- DOBSON 2013. 07. 13. Dobson Szabolcs: *Szent-Györgyi Albert, mint gyógyszeripari tanácsadó – a Servita Rt. története 1945–1948. X. Gyógyszerésztörténeti Nyári Egyetem*, (k. n.), Kalocsa, az előadás anyagának internetes elérhetősége: <http://docplayer.hu/17177038-A-gyogyszeres-a-gyogyszer-tar-a-gyogyszer-szentgyorgyi-albert-mint-gyogyszeripari-tanacsado-a-servita-rt-tortenete-1945-1948.html> (letöltés dátuma: 2018. 04. 26.)
- G. VASS (szerk.) 2005 G. VASS István: *Tildy Zoltán kormányának minisztertanácsi jegyzőkönyvei 1945. november 15.–1946. február 4.* In: *A Magyar Országos Levéltár kiadványai* II. Forráskiadványok 41., Argumentum Kiadó és Nyomda Kft., Budapest
- MOSS 2003. Ralph W. Moss: *Szent-Györgyi Albert*. Ford. Bakács Tibor. Typotexkiadó, Budapest.
- MOZSONYI 1945. 11. 20. Mozsonyi Sándor (jegyzőkönyvet írta): *Pázmány Péter Tudományegyetem Orvostudományi Kar – tanártestületi ülések, 1945-1946, VII. rendkívüli ülés*, (k. n.), (h. n.), [http://library.hungaricana.hu/hu/view/SOTE_KARI_ORVOSTUD_1945-1946_01/?query=SZO%3D\(Szent-Gy%C3%B6rgyi%20Albert\)&pg=701&layout=s](http://library.hungaricana.hu/hu/view/SOTE_KARI_ORVOSTUD_1945-1946_01/?query=SZO%3D(Szent-Gy%C3%B6rgyi%20Albert)&pg=701&layout=s) (letöltés dátuma: 2018. 04. 27.)
- NAGYLAKEI 2012. 06. 11. Nagylakei Endre: *Szent-Györgyi Albert levelei*. Magyar Nemzeti Levéltár, (k. n.), (h. n.), http://mnl.gov.hu/a_het_dokumentuma/szentgyorgyi_albert_levelei.html (letöltés dátuma: 2018. 04. 25.)
- SZABÓ – ZALLÁR 1989 Szabó Tibor – Zallár Andor: *Szent-Györgyi Albert Szegeden és a Szent-Györgyi Gyűjtemény*. In: *Tanulmányok Csongrád megye történetéből* XV. Csongrád Megyei Levéltár, Szeged
- SZÚCS 2003 Szűcs László Nagy Ferenc (szerk.): *első kormányának minisztertanácsi jegyzőkönyvei 1946. július 26. – 1946. november 15. B. kötet*. In: *Magyar Országos Levéltár kiadványai*, II. Forráskiadványok 38., Palatia Kiadó és Nyomda, Budapest-Győr
- TASINÉ – TASI – KOVÁCS 2017. Tasiné Csúcs Ildikó – Tasi Domonkos Attila (szerk., ford., jegyz.), – Kovács Nikolett Alexandra (szerk.): *A legendás tudós, Szent-Györgyi Albert önéletrajzi értekezései*. Goodwill Pharma az Egészségért Alapítvány, Szeged
- TASINÉ 2014 Tasiné Csúcs Ildikó: *Szent-Györgyi Albert tudománymentő tevékenysége és annak gyökerei hazánkban 1945 után*. In: *Szegedi Egyetemi Tudástár* 1. Szent-Györgyi Albert szellemi öröksége. Szegedi Egyetemi Kiadó, Szeged, 217–232

What do we know about István Ráth, Albert Szent-Györgyi's financial supporter?

Ildikó Tasiné Csúcs, Alexandra Nikolett Kovács, Domonkos Attila Tasi

The general knowledge on the identity of István Ráth (formerly known as István Róth) is considerably scarce. According to R. W. Moss, who has been the main bibliographer on the life of Albert Szent-Györgyi, there are many unresolved mysteries around Ráth's figure. In the present work, our primary aim is to reveal specific features in the life of the Romanian dentist focusing on his relationship with the Nobel-prize winner scientist. Up till now, it is still not entirely clear that Szent-Györgyi had actually an entrepreneur friend, with whom he kept a close contact since 1945 and, who also happened to provide financial support not just for his scientific work but for the Hungarian Academy of Natural Sciences as well. Besides the latter activities they also co-founded the Servita Pharmaceutical and Chemical Co., which took the very first steps in producing new drugs following methods developed by Hungarian scientists. Over the years, this company has overgrown the needs of Hungary in terms of its vitamin production and also started to import penicillin for the first time via U.S.-based, foreign sources. For the acknowledgement of his remarkable achievements, István Ráth was elected in December 1945 as the honorary doctor of the Nándor József University of Technology and Economics. Within this work, our intension is to unfold the procedure that led to the drastically cut-down of Albert Szent-Györgyi's scientific activities forced by the gradually increasing influence of the left-wing oriented post-war politics. Original,

primary sources, *e.g.* mail conversations are set to attest the struggle of Szent-Györgyi and Ráth against the sanctions of the given ministries.

Formerly two sparate assumptions were put in discussion as the potential reasons for the emigration of Albert Szent-Györgyi to the United States. Some believe that the imprisonment of his writer friend, Lajos Zilahy can be accounted for his actions, whilst others say that the final event triggering him to leave the country was the torture and death of István Ráth shortly after being kidnapped by the communists. It was shown in our previous studies, that indeed, the latter is the real reason and we also revealed why the first legend was initially more wide-spread in the literature. Following the unfinished story-line, further evidences from the media provide testimony on the tragic circumstances around the disappearance of István Ráth. These series of events together with the moderately successful fights of Albert Szent-Györgyi towards the rescue and freedom of his beloved friends are winded up directly from the columns of the "Kis Újság" newspaper owned by former yeomen of Hungary. With our study, we would like to provide a vivid example on how the communist "destruction machine" operated already in the spring of 1947 and managed to discredit the life of the Nobel-prize winner's friend who was also simultaneously much respected by the Soviets.